

Sobre la imatge denigradora dels catalans

MARCEL FITÉ

La ideologia franquista va impulsar i transmetre una idea i una imatge denigradores i mesquines de la gent de la nostra terra. Generacions de joves educats en la més nua i dura tradició hispano-franquista durant un llarg període de temps vam viure amb l'estigma mental induït que els catalans érem més garrepes, més miserables, més hipòcrites i més cretins del que ho podien ser la resta de ciutadans del món.

Dissortadament, d'exemples de poca volada en la vida quotidiana no ens en faltaven pas. I cada vegada que en descobríem algun, el focalitzàvem a l'interior de la nostra ment per tal d'afermar i confirmar aquella idea induïda, tan negativa i perversa. Però d'aquí a etiquetar genèricament tota una societat amb aquells penjaments hi ha moltíssima distància. Aquella visió negativa i falsa de la pròpia manera de ser i de la pròpia història, ja no cal dir-ho, constituïa tota una vacuna contra qualsevol mena de reivindicació, ja fos de més llibertat, de més igualtat social o de més dignitat nacional.

Després, l'experiència quotidiana, els fets viscuts i un cert estudi de la nostra història —sempre fet amb una perspectiva crítica respecte als tòpics i silencis que transmeten les institucions oficials, molt especialment les universitàries— ens han permès de revisar críticament aquella visió enganyosa i, fins i tot, d'analitzar les causes d'aquella percepció tan poc falaguera, heretada no solament del franquisme, sinó també de segles de manipulació i de rentatge de cervell, tal com es podrà comprovar.

En l'article «Catalunya-Espanya» (LLENGUA NACIONAL, núm. 82, p. 9) ja oferia algunes mostres de la generositat catalana: el suport català a les batalles de Sagrajas, de Bairén, d'Uclés, d'Alarcos, de Las Navas de Tolosa. Però la solidaritat i la magnanimitat

Pere III el Cerimoniós.
Còpia d'una taula del s. xv que figura en el Consistori de València

del poble català no s'acaben pas en aquest punt.

Ramon Berenguer IV va ajudar Alfons VII en la conquesta d'Almeria. Múrcia, aleshores, fou inclosa en la zona de la conquesta catalano-aragonesa. Alfons el Cast ajudà Alfons VIII a conquerir Conca, tot i que això limitava la seva expansió i, a més, cedí altruïstament els seus drets sobre Múrcia, acord que Jaume I respectà amb escreix. Jaume II col·laborà (amb un estol de deu galeres) en la conquesta de Tarifa i de Gibraltar. Pere el Cerimoniós ajudà Alfons XI en la conquesta d'Algesires.

Les guerres de Pere I el Cruel, fill legítim d'Alfons XI, contra Pere el Cerimoniós, que arribà a assetjar Barcelona per mar i motivà que el Cerimoniós decidís fer construir la muralla de Ponent, estroncaren aquesta col·laboració. I, remuntant-nos encara més en el temps, Ermengol VII d'Urgell, que auxilià Ferran II de Lleó en la conquesta d'Extremadura, va morir en

aquelles terres, defensant la independència del regne lleonès l'any 1195.

L'atac de Pere el Cruel

Pere I el Cruel de Castella, tal com el seu nom indica, era un home que tenia molt mal geni. Va matar tots els enemics que se li van posar al davant i també una bona part dels seus amics.

El seu pare, Alfons XI, morí quan acabava de conquerir Algesires, ajudat per les tropes catalanes comandades per Pere de Montcada i Mateu Mercader, enviades pel rei Pere III el Cerimoniós. Segurament, el fet que el seu pare li deixés onze germans bastards, tots de la mateixa mare, li degué crear un caràcter difícil i bel·licós.

Aprofitant els problemes del rei català amb la noblesa valenciana i aragonesa, Pere el Cruel atacà la frontera terrestre de la Corona. Són els primers atacs de Castella i suposaren, naturalment, la fi de la col·laboració altruïsta i generosa de Catalunya en totes les empreses castellanes.

En el major desafiament d'aquells dies, el dia 9 de juliol de 1359, Pere I el Cruel es presentà a les portes marítimes de Barcelona amb un estol de quaranta naus, trenta de les quals eren galeres.

Pere III el Cerimoniós va haver de mobilitzar tots els gremis de la ciutat amb armes i penons i les milícies de totes les poblacions de la rodalia. Disposà també de deu galeres, d'algunes embarcacions grosses ben armades, a més de tots els llaguts i barques del litoral. Va fer entrar una nau molt gran encuirada —probablement balenera— a les tasques (baixos de sorra canalitzats que tan sols coneixien els pràctics) que hi havia davant el convent dels franciscans i disposà les seves forces en ordre de batalla.

La batalla començà el dia 10 i s'allargà tot l'endemà. Les ballestes i els

trabucs, els mantellets i les bombardes i sobretot l'artilleria pesada catalana, actuaren decisivament sobre les pedres que disparaven les naus castellanques, que, finalment, hagueren de girar cua. El comportament dels catalans en tots els atacs fou exemplar i després.

Pere el Cerimoniós, com la resta de reis del Casal Català, va tenir sempre un alt concepte d'aquella nació que l'historiador Zurita qualificava com «l'antiquíssima pàtria catalana», i el nostre rei considerava com una «Terra beneïda, poblada de lleialtat». El seu fill Martí duria aquest elogi a les persones que l'habitaven: «Noble cort e noble principat de Catalunya, e vosaltres, catalans, glorioses coses són dites de vosaltres!»

L'opinió de Cervantes

Cervantes és l'escriptor més important de la llengua castellana. El *Quixot* és una obra que avui figura, al costat del catàleg de l'IKEA i d'un devocionari de tapes de nacre de l'àvia, en tots els mobles de menjador de les famílies espanyoles que tenen moble de menjador.

Denominar el castellà com a llengua de Cervantes ha estat una brillant operació de cirurgia plàstica, estètica i reparadora (incloent-hi la liposucció d'adherències incòmodes) efectuada a una de les llengües més expansionistes i glotòfones del planeta.

L'Institut Cervantes, d'altra banda, és un dels artefactes més ben dotats de tots el que ha tingut fins avui la «llengua del Imperio». Un institut que és com una Organització Governamental de la llengua castellana, que paguem naturalment entre tots, encara que ningú no sàpiga què en paga. Els governs de l'Altiplà, tan legalistes en segons quines coses, en qüestions de comptes continuen aplicant els principis del «Gran Capitán».

Cervantes coneixia molt bé Catalunya, la Catalunya que encara no havia estat desposseïda per la força de les armes de les seves constitucions ni dels seus drets nacionals. En el *Quixot* va deixar escrites paraules precises i precioses sobre la seva capital: «Barcelona, archivo de la cortesía, albergue de los extranjeros, hospital de los pobres, patria de los valientes, venganza de los ofendidos y correspondencia grata de

firμες amistades, y en sitio y en belleza única.»

Dels catalans i de Catalunya en parla en la novel·la *Persiles*: «Los corteses catalanes, gente enojada, terrible; pacífica, suave; gente que, con facilidad, da la vida por la honra, y por defenderlas entrambas se adelantan a sí mismos, que es como adelantarse a todas las naciones del mundo.»

Cal dir que Cervantes coneixia molt bé Catalunya. I també molt bé aquella pobra i esperpèntica Espanya de la «hidalguía» i dels honors morts de gana. De fet, el *Quixot* no recupera el seny fins que no arriba a Barcelona.

No m'imagino, en l'Espanya d'avui, la versió moderna d'un escriptor com Cervantes. Potser perquè Catalunya ha canviat molt, després de segles de prohibicions i dictadures diàfanes o encobertes. És possible. Però estic segur que un Cervantes actual faria cap novament a les galeres.

El segle de l'or

Quan Espanya era molt rica i l'or i les pedres precioses, tacades de sang innocent i esclavitzada, hi entraven a vaixells i a carretades, les arque de l'estat van fer fallida en milers d'ocasions (en 1557, en 1596, en 1606, en 1618, en 1626...).

Cap país del món ja no els fiava. Era evident que alguna cosa no rutllava. Però aleshores aquella gent, els *hidalgos*, els nobles i tota la gentussa per l'estil, incapaços de pensar que el seu sistema era anacrònic i ineficient, van decidir que els seus mals els venien de fora i, més concretament, de les nacions del seu entorn.

I, d'aquesta manera, Espanya, l'Espanya política, no pas la geogràfica ni la humana, va posar la seva dolça mirada sobre les terres catalanes i de tota la Corona d'Aragó: allà hi havia gent que treballava i produïa! Menestrals laboriosos, gremis organitzats, artesans creatius, gent estalviadora, pagesos i hortolans, gent de rai i de

Miguel de Cervantes, per Juan de Jauregui (AE)

masia... I ells estaven tan acostumats a cobrar «pàries» als veïns...

Però aquests veïns tenien el seu orgull, la seva manera de ser i de viure. I es protegien amb uns antics codis que anomenaven llibertats i constitucions. Devien ser alguna cosa així com una nació confederada...

La temptació caïnita de tornar a aixecar la barra («quijada») de l'ase com Pere el Cruel cada dia era més forta; però, abans d'agredir i conquerir una terra, sempre cal oferir-ne una mala imatge i desprestigiar la seva gent.

La veu i les reflexions de Cervantes ja no servien per a tal propòsit. Però no faltaren les veus autoritzades que començaren a estigmatitzar aquest país i començar a posar les bases d'un discurs que ha durat fins als nostres dies. El poeta Francisco de Quevedo y Villegas en seria un bon exemple.

Després de tractar els catalans de lladres, hipòcrites, orgullosos i no sé de quantes coses més, rebla el cau amb aquestes paraules: «Esta gente de natural tan contagiosa [...], viruela de sus reyes y aborto monstruoso de la política [...], esta provincia apestada con esta gente; este laberinto de privilegios, caos de fueros, que llaman condado, se atreve a proponer a Su Majestad que su gobierno mude de aires, quiere decir de ministros.»

Algun català ha escrit mai res igual de la gent de la Metròpoli?

Al cap de no gaire d'aquestes paraules, el comte-duc d'Olivares aconsellava a Felip IV que reduís Catalunya a

Assalt general de Barcelona el dia 11 de setembre de 1714. Dibuixat en 1714 per Jacques Rigaud (1680-1754) (Institut Cartogràfic de Catalunya)

les lleis i costums de Castella. És clar, havien estat tan bones i eficaces...!

Em pregunto ara quin esperit troben avui a Madrid els nostres representants: ¿l'esperit de Cervantes o bé el que finalment s'ha tornat a imposar, el de Quevedo?

L'any 1714

A part de frases contundents com «No se deben elegir medios flacos y menos eficaces, sino los más robustos y seguros, borrándoles de la memoria a los Catalanes todo aquello que pueda conformarse con sus antiguas abolidas constituciones, usáticos, fueros y costumbres», la tercera ocupació militar, política i lingüística de Catalunya, la de Felip V de Borbó, va ser la més contundent en qualificatiu i greu en conseqüències desidentificadores.

L'esperit qualificador de Quevedo y Villegas s'havia imposat d'una manera abassegadora: «Son también apasionados a su Patria en tal exceso, que les hace transtornar el uso de la razón en muchas materias, y solamente hablan en su Lengua materna, y ningún común

hasta ahora escribía, sino en Catalán, sin practicarse el uso de la Lengua Española...»

La seva intenció era clara i manifesta. Els seus adjectius, també: «[Para que] haga más sociables aquellos indómitos, pertinaces genios, y rindan su aspereza al trato suave de las gentes de la Corte; des de la qual olvidarán con menos repugnancia, â expensas del tiempo, y del agrado, la ciega pasión por sus Fueros, y peculiar gobierno...»

«[...] Y para abatir por quantas partes se pueda las esperanzas malignas de estos Naturales, será conveniente que al tiempo de establecerse aquí el Tribunal de Justicia se haga un acto público y solemne de Abolición de todos los Privilegios de esta Ciudad y Principado.»

«[...] Haviendo este Principado de Cataluña por su execrable felonía y obstinada resistencia perdido sus leyes, constituciones, privilegios y prerrogativas...»

«Desmuela a Barcelona, sus murallas, todas zenizas, todos los edificios que tenían y hoy se mantienen de Ciudad, Diputación y armas, con otras antiguallas, bórrese esto. Las crezientes del mar batan sus calles, el puerto zegarlo,

su Linterna, derribarla. Verá V.M. quan humildes son, y escarmentarán todos...»

«[Los Catalanes] cuyo genio y osadía los impele naturalmente a la sedición, y que esta procuraran entablarla en qualquier accidente por este País como paratxe tan acostumbrado a rebeliones [...] y la indefectible asistencia que logran siempre los sediciosos en el genio turbulento y feroz de estos naturales...»

Bé, pararem aquí. Ser exhaustiu significaria fer milers d'articles i encara no acabaríem. No hi ha cap mena de dubte que l'esperit de Cervantes havia estat enterrat sota vint pams de terra. Tota l'adjectivació que es projectava a partir d'aquell 1714 queia damunt el poble derrotat com un estigma que li havia de penetrar pels porus de l'esperit fins a enfonsar-lo i fer-lo dubtar de si mateix.

I per si els atacs caïnites a l'estructura psicològica, social i política no fossin prou contundents, per primera vegada es demanava: «Que se actúe, y los Instrumentos se escriban en lengua Castellana. Y que de hoy en adelante no se permita imprimir libro alguno en otro idioma, que Castellano...» ♦

Premi Ramon Aramon i Serra a la Lleialtat Lingüística

El VI Premi Ramon Aramon i Serra a la Lleialtat Lingüística serà concedit el divendres dia 9 de maig d'enguany.

El lliurament del guardó tindrà lloc al Centre Moral i Cultural del Poblenou —entitat centenària i sempre molt activa— a dos quarts de vuit del vespre.

Hi sou tots convidats.

Carrer de Pujades, 176 / 08005 Barcelona